

بررسی گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور و عوامل مؤثر بر آن

(کشورهای حوزه خلیج فارس)
مصطفی ظهیری نیا^۱

مطالعه رفتار آدمی و شناخت عواملی که موجب تقویت و تغییر آن رفتار می‌شود یکی از مهمترین موضوعاتی است که مورد توجه اندیشمندان اجتماعی است. با در نظر گرفتن «اشتغال در خارج از کشور» بعنوان یک رفتار، شناخت عواملی که باعث تقویت یا تغییر این رفتار می‌شود اهمیت زیادی پیدا خواهد کرد. هدف این تحقیق بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور (کشورهای حوزه خلیج فارس) می‌باشد. و نتایج نشان می‌دهد که ۶۵/۹۷ درصد از پاسخگویان به اشتغال در خارج از کشور گرایش دارند و از عوامل مهم و تأثیرگذار بر گرایش جوانان می‌توان به انتظارات دیگران از جوانان برای اشتغال در خارج از کشور، انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران، میزان ارتباط با دوستان، ساعات تماشای تلویزیونهای عربی، داشتن خویشاوند در خارج از کشور و داشتن تجربه مسافرت به خارج از کشور اشاره نمود.

مفاهیم کلیدی: جوانان، گرایش، گرایش جوانان، اشتغال در خارج از کشور، کشورهای حوزه خلیج فارس.

1. E mail: M-Zahirinia@hormozgan.ac.ir or Mostafa@sociologist.com

فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۷، تابستان و پاییز ۱۳۸۳، صص: ۵۶-۷۳

مقدمه

مهاجرتهای روستائیان به شهرها و یا میل به مهاجرت در برخی از کشورها مشکلاتی را در زمینه‌های اقتصادی (تأمین معیشت و ...)، اجتماعی (رواج الگوهای مصرفی، رواج ارزشهای جدید و مغایر با ارزشهای موجود، گرایشهای نو در زمینه اشتغال و ...) بوجود آورده است. بخاطر اینکه صنایع نوپا در این کشورها توانایی جذب افراد مهاجر یا گرایشهای مختلف را نداشت. چراکه اکثر این افراد فاقد تواناییهای علمی و تخصصهای لازم بودند. این افراد به ناچار گاه به صورت تورم در بخش خدمات و گاه به صورت بیکاری و کم کاری در بخش صنعت خودنمایی کردند. در کشور ما نیز این روند تا سالهای اخیر نیز ادامه پیدا کرده است و مسئله اشتغال و تصمیم‌گیری راجع به آینده شغلی یکی از مسائل اساسی افراد جویای کار، بخصوص جوانان بوده است. این مسأله نه تنها نسل آماده به کار را نگران ساخته است بلکه توجه و ذهن جوانان، خصوصاً دانش‌آموزان را نیز به خود مشغول کرده است، آنهم به این دلیل که انتخاب شغل (حتی بصورت ذهنی) مقدمه‌ای برای اقدامات بعدی فرد (ادامه تحصیل رشته تحصیلی، ازدواج و ...) می‌باشد.

احساس نیاز به شغل خاص باعث می‌شود که آن شغل برای فرد با ارزش شود. در جوامع جهان سوم، وقتی پدیده‌های جدید با روشهای مختلف از خارج وارد می‌شوند یک تغییر ناگهانی در نظام اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی روی می‌دهد. با ورود این پدیده‌های جدید و تبدیل شدن آنها به نیاز، ساختار تولید و نیاز داخلی دچار اختلال شده و به هم می‌ریزد. تولیدکنندگان داخلی به تدریج از بین می‌روند و بخشهای واسطه‌ای رشد می‌کنند. کارکنان بخشهای تولیدی سنتی از جمله کشاورزی به سوی مشاغل واسطه‌ای، مصرفی و کاذب روی می‌آورند و یک تحرک شغلی و مکانی یعنی مهاجرت نیز بوجود می‌آید.

از آنجایی که نوجوانان و جوانان سرمایه اصلی (سرمایه انسانی) و آینده سازان هر جامعه‌ای هستند، لذا تدبیر و بررسی مسائل و امور مربوط به آنها از اولویت خاصی برخوردار است. یکی از عوامل بازدارنده و مخرب در برنامه‌ریزی برای آینده، نداشتن چشم‌اندازی روشن برای آینده جوانان است، در حالی که آماده سازی نسل جوان برای قبول مسئولیتها در آینده کاری اساسی و ضروری است. بنابراین رسیدگی به وضعیت شغلی و زندگی جوانان، به امیدواری آنان به آینده و زندگی می‌انجامد و یکی از مهمترین

معضلات زندگی جوانان را که شغل و درآمد (درآمد کافی و مطمئن) است بهبود می‌بخشد. در غیراینصورت با توجه به افزایش جمعیت جوان در چند سال اخیر و مسائل مربوط به اشتغال آنها، مسائل عدیده‌ای گریبان‌گیر جامعه خصوصاً جوانان خواهدگردید. پس بدون شک برنامه‌ریزی برای این قشر از جامعه (جوانان)، بدون شناخت ارزشها و گرایشهای آنان اگر کاری عبث نباشد، مطمئناً کم‌ثمر خواهدبود، ارزشهای جوانان ما در گذشته‌ای نه چندان دور با آنچه امروز برای آنها مهم است، تفاوت کرده است. پس برای درک بهتر جوانان، شناخت گرایشها و ارزشهای آنان لازم و ضروری است.

با توجه به مطالب فوق و به دلیل همجواری منطقه مورد مطالعه (شهر بندرعباس) به بازارهای کار کشورهای عربی (کشورهای حوزه خلیج فارس) گرایشهای شغلی گوناگونی (در نتیجه محرکهای بیرونی و ورود پدیده‌های جدید از خارج) در بین جوانان این شهر رواج پیدا کرده است. از جمله این گرایشها می‌توان به روی آوردن به مشاغل کاذب (قاچاق کالا، دستفروشی و ...)، تمایل به اشتغال و زندگی در کشورهای همجوار، عدم تمایل به اشتغال در مشاغل پدری (صیادی، کشاورزی و ...) اشاره کرد.

بنابراین توجه به گرایش شغلی جوانانی که هم‌اکنون در سین مدرسه هستند و در آینده‌ای نزدیک وارد بازار کار خواهندشد، حائز اهمیت است و ضروری است که مساله گرایش جوانان به اشتغال در کشورهای دیگر بصورت دقیق مورد بررسی قرارگیرد. لذا هدف کلی این پژوهش عبارت است از: بررسی گرایش جوانان شهر بندرعباس به اشتغال در کشورهای دیگر (خصوصاً کشورهای حوزه خلیج فارس) و عوامل مؤثر بر گرایش آنان.

تعریف مفاهیم

الف) گرایش^۱

آلپورت معتقد است که گرایش یک آمادگی ذهنی را برای یک عمل خاص می‌رساند (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۵). که بوسیله تجربه سازماندهی می‌شود و بر روی عکس‌العملهای انسان نسبت به کلیه پدیده‌ها و وضعیتهائی که با او سر و کار دارد تأثیری جهت دهنده و پویا می‌گذارد (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۶).

1. attitude

دروبا^۱ نیز گرایش را نوعی آمادگی ذهنی برای انجام عملی یا واکنشی در برابر موضوعی خاص تعریف می‌کند (دبلیو آلپورت، ۱۳۷۱: ۱۲۴).

همانگونه که در تعاریف فوق ملاحظه می‌شود گرایش نوعی آمادگی ذهنی برای انجام عملی خاص می‌باشد که در این تحقیق می‌توان از آن بعنوان آمادگی ذهنی جوانان برای اشتغال در کشورهای دیگر تعبیر نمود.

ب) جوانان

بحث درباره جوانان با در نظر گرفتن آنان بعنوان یک مقوله اجتماعی - جمعیتی با شیوه‌های زندگی مجزایشان شروع می‌شود (پلکیتون، ۱۹۹۴: ۸). طبق تعریف سازمان ملل افراد ۱۵ تا ۲۴ ساله هر جامعه را جوانان آن جامعه تشکیل می‌دهند (شهبازی، ۱۳۷۲: ۱۶).

در تقسیم‌بندی دوران زندگی به مراحل نوجوانی و جوانی نظرات دیگری نیز وجود دارد از جمله اینکه: عده‌ای سن ۱۵-۱۲ را دوره نوجوانی، ۱۷-۱۶ را دوران بلوغ و ۱۸-۲۵ سال را دوران جوانی دانسته‌اند. گروهی دیگر ۲۵-۱۳ سالگی را یکسره دوره جوانی ذکر کرده‌اند. (قائمی، ۱۳۶۴: ۱۱). در این تحقیق براساس نکات مشترک تعاریف فوق کسانی را که در سنین ۱۶ تا ۲۵ سال قرار دارند بعنوان جوان تعریف می‌کنیم (ونگ، ۱۹۹۴). مائو در تعریف و اهمیت جوان می‌گوید: جوان مانند خورشید ساعت ۹ صبح است و جهان نهایتاً متعلق به جوانان است.

ج) اشتغال:

در جامعه ما که تحرک اجتماعی در اثر تحرک شغلی حاصل می‌شود (مهابادی راد و بچاری، ۱۳۷۲: ۲۰۱)، پرداختن به مبحث اشتغال، آنهم اشتغال جوانان یعنی قسمت اعظم نیروی کار کشور امری ضروری و بااهمیت است.

سوپر و اوراستریت معتقدند که: انتخاب شغل و حرفه گرفتاری عمده شخص در حدود ۱۷ سالگی است، تردید در لحظه‌ای که باید بیدرنگ تصمیم گرفته شود موجب آشفتگی و تنش می‌شود، دانش آموز به خوبی آگاه است که خطا یا تأخیر در انتخاب شغل ممکن است موجب اتلاف سالهایی شود که باید صرف کارآموزی شود (کرانباخ،

1. Deroba

(۱۳۵۱: ۱۶۴).

ریمرز نیز معتقد است که «۵۰ درصد از نوجوانان قبل از پایان تحصیلات خود به شغل آینده فکر می‌کنند و یک سوم آنان به محض خاتمه تحصیلات درصدد اشتغال بکار برمی‌آیند که علل اصلی آن هم یکی زندگی مستقل و هم تراز شدن با بزرگسالان می‌باشد و دیگر امکان ازدواج و در مرحله سوم رهایی از انتقاد والدین بخصوص عدم درخواست پول برای هزینه‌های ضروری است (خسرپور، ۱۳۵۳: ۳۰۷). بنابراین همانگونه که قبلاً به ضرورت پرداختن به مسائل اشتغال جوانان اشاره شد توجه به گرایش شغلی جوانانی که اکنون در سنین مدرسه هستند و در آینده‌ای نزدیک وارد بازار کار خواهند شد حائز اهمیت است.

د) ساخت گرایش

بخاطر اینکه گرایشات را بطور مستقیم نمی‌توان شناخت، گرایش باید از واکنشهای شخصی نسبت به یک پدیده استنتاج شود. برترا^۱، مایرز^۲ و آکر^۳ (۱۹۹۶) سه نوع واکنش فردی نسبت به یک پدیده را ذکر کرده‌اند:

الف: شناختی^۴: آگاهی، دانش، درک

ب: احساسی^۵: ارزیابی، ترجیح

ج: رفتاری^۶: گرایش عملی

آنان معتقدند که این سه خیر به‌طور نزدیکی باهم مرتبطند (مطالعات نگرش و تبلیغات، ۱۹۹۷).

تقسیم بندی دیگری نیز گرایشها را به سه جزء تفکیک می‌کند:

۱- جزء شناختی: باوری درباره یک پدیده، یک شخص یا یک واقعه.

۲- جزء اساسی: احساسی که نسبت به یک پدیده، یک شخص یا یک واقعه بوجود

می‌آید.

۳- جزء رفتاری: فرد به شیوه خاصی در پاسخ به اجزاء شناختی، احساسی رفتار

1. Brtra

2. Myers

3. Aaker

4. Cognitive

5. Affective

6. Conactive

می‌کند (ارزش‌ها، نگرش‌ها، برداشت و ویژگی، ۱۹۹۷).

و) شکل‌گیری گرایش

لامب^۱، هایر^۲ و مک دانیل^۳ معتقدند که گرایشها به‌طور نزدیکی با باورها و ارزشها مرتبطند. نظام ارزشی گرایشهای افراد را احاطه می‌کند و استانداردهای خوب و بد و درست و غلط شخص را انعکاس می‌دهد (همان).

هویر^۴ و مک اینس^۵ (۱۹۹۶) می‌گویند: «وقتی که صحبت از فراگیری گرایشها به میان می‌آید، سه منبع اصلی گرایشات باید آزمایش (امتحان) شود: منبع شناختی، منبع احساسی، منبع رفتاری» (همان). علاوه بر منابع فوق عوامل هنجاری مانند گروههای مرجع، متغیرهای شخصی و عوامل موقعیتی نیز در شکل‌گیری گرایشات مؤثرند.

چارچوب نظری

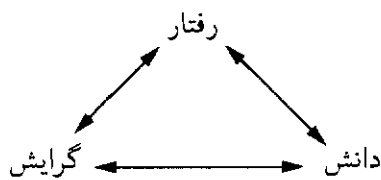
تئوری آلپورت:

آلپورت گرایش را به‌عنوان ساخت مرکزی در روانشناسی اجتماعی توصیف کرده است که این ساخت می‌تواند با باورها و آرزوها (مطلوبها) مرتبط باشد. چهارچوب تئوریکی اصلی آلپورت با وضوح کم و زیاد با یک مدل سه قسمتی دانش^۶ گرایش^۷ و رفتار^۸ کار می‌کند. بعضی افراد با جرأت این مدل را به‌عنوان یک مکانیسم، بازسازی کرده‌اند.

دانش ← گرایش ← رفتار: که روی وابستگی متقابل این سه جزء تأکید زیادی وجود دارد.

1. Lamb
3. Mcdanid
5. Mcinnis
7. Attitude

2. Hair
4. Hoyer
6. Knowledge
8. Behavior

مدل شماره ۱. رابطه میان دانش، گرایش و رفتار، منبع: رانر، ۱۹۹۰.

تئوری فیش باین - آیزن

مشهورترین و مهمترین تئوری را در زمینه گرایش فیش باین^۱ و آیزن^۲ ارائه کرده‌اند (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۹). به عقیده فیش باین و آیزن این تئوری برای پیش‌بینی و درک رفتار افراد است (تئوریهای تبلیغات، ۱۹۹۷).

براساس این تئوری، هنجارهای ذهنی و گرایش‌های پیش‌بینی کننده مقاصد رفتاری هستند و توانایی آنها برای پیش‌بینی رفتار اساساً به شدت ارتباط بین قصد رفتار و رفتار بستگی دارد (تئوریهای تبلیغات، ۱۹۹۷).

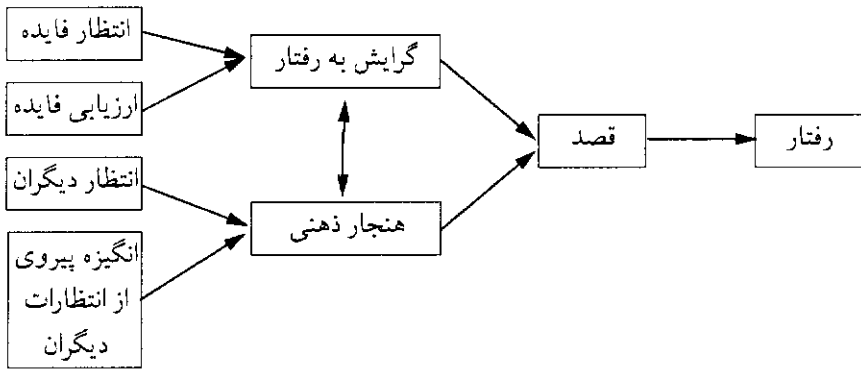
تئوری فیش باین - آیزن چهارچوبی را برای مطالعه گرایش‌ها نسبت به رفتار فراهم کرده است. بر طبق این تئوری تعیین‌کننده اصلی رفتار افراد، قصد رفتار است. قصد افراد برای انجام یک رفتار، ترکیبی است از گرایش به انجام یک رفتار و هنجار ذهنی. گرایش افراد به رفتار شامل: باورهای رفتاری و ارزیابی از پیامد رفتار است. هنجار ذهنی نیز شامل: باورهای هنجاری و انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران می‌باشد.

اگر یک شخص دریابد که پیامد انجام یک رفتار مثبت است او گرایش مثبتی برای انجام آن عمل دارد. خلاف این نیز ممکن است صادق باشد، اگر پیامد رفتار منفی دیده شود.

کلانز^۳، لويس^۴، ريمر^۵ و ادز^۶ (۱۹۹۷) معتقدند که «قصد انجام یک رفتار به نتیجه سنجش گرایش و هنجار ذهنی وابسته است. یک نتیجه مثبت قصد رفتاری را نشان می‌دهد» (نظریه کنش منطقی / نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، ۱۹۹۹).

1. Fishbein
3. Glanz
5. Rimer

2. Ajzen
4. Lewis
6. Eds

مدل شماره ۲. شکل کلی تئوری فیش باین و آیزن (۱۹۸۰)
منبع: رفیع پور، ۱۳۷۲: ۱۱.

تئوریهای مهاجرت

از آنجایی که بحث گرایش جوانان به اشتغال در کشورهای دیگر به نوعی همان مهاجرت بالقوه می باشد، لذا بحث در مورد تئوریهای مربوط به مهاجرت ضرورت دارد. بطور کلی مهاجرت بعنوان تغییر مکانی دائمی یا موقت تلقی می شود و هیچ محدودیتی به مسافت حرکت یا اختیاری و اجباری بودن ماهیت این عمل و هیچگونه تفاوتی بین مهاجرت های داخلی و خارجی وجود ندارد (لهسایی زاده، ۱۳۶۸، ۶۰).

امروزه از عوامل اقتصادی به عنوان مهمترین عامل حرکت یاد می شود. مهاجران برای بدست آوردن شرایط مادی بهتر، تلاش می کنند و به مناطقی جذب می شوند که فرصتهای فراوانتر و مناسبتر و مرزها و پاداشها بالاتر است (وحیدی، ۱۳۶۴: ۴۸).

طبق قانون ۷ راونشتاین، مهاجرت می تواند نتیجه غلبه انگیزه اقتصادی باشد (لهسایی زاده، ۱۳۶۸: ۵۸). تودارو نیز معتقد است که «مهاجرت اساساً برپایه محاسبه اقتصادی - عقلانی فرد مهاجر است» (همان: ۲۰۱).

مهاجران داوطلب معمولاً به دنبال مقصدی می گردند که آرزوها و نیازهایشان در آنجا برآورده شود، آنها همچنین به دنبال جاهایی هستند که در آنجا دارای قوم و خویشان یا دوستان می باشند تا احساس کنند که در دیار خود هستند (همان: ۲۰۸).

با توجه به موضوع مورد بررسی این تحقیق (گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور) لازم است به رابطه بین مهاجرت و اشتغال اشاره شود. رابطه بین مهاجرت و اشتغال بسیار نزدیک و در عین حال پیچیده است. از نظر شخصی که مهاجرت می‌کند - به جز پناهندگان یا افرادی نظیر آنها - محرک اساسی، انتظار بدست آوردن یک موقعیت بهتر برای اشتغال خود و فرزندانشان است. لذا و ملاحظات مربوط به اشتغال نقش مهمی در این مورد بازی می‌کند.

اثرات واقعی مهاجرت بر سطوح اشتغال هم در کشور اصلی (مبداء) و هم در کشور مقصد به عوامل بسیار زیاد بستگی دارد. (وحیدی، ۱۳۶۴: ۹ و ۷۸)

بر طبق نظریات مهاجرت، انگیزه‌های اقتصادی، ماجراجویی جوانان، انتظار برآورده شدن آرزوها، داشتن خویشاوند در مقصد، نارضایتی فرد، کم بودن هزینه‌های مهاجرت، همجواری مقصد مهاجرت به مبداء مهاجرت و انتظار بدست آوردن موقعیتی بهتر جهت اشتغال را می‌توان بعنوان عوامل تأثیرگذار بر گرایش فرد به مهاجرت (و در نتیجه اشتغال در کشورهای دیگر) ذکر کرد.

روش تحقیق

فرضیات تحقیق

۱. میزان تحصیلات والدین با گرایش دانش‌آموزان به اشتغال در خارج از کشور رابطه دارد.
  ۲. میزان درآمد والدین با گرایش دانش‌آموزان به اشتغال در خارج از کشور رابطه دارد.
  ۳. هنجارهای ذهنی با گرایش دانش‌آموزان به اشتغال در خارج از کشور رابطه دارد.
  ۴. دیگران مهم بر گرایش دانش‌آموزان به اشتغال در خارج از کشور مؤثرند.
  ۵. میزان تماشای تلویزیونهای خارجی (عربی) با گرایش دانش‌آموزان به اشتغال در خارج از کشور رابطه دارد.
  ۶. احساس محرومیت نسبی بر گرایش دانش‌آموزان به اشتغال در خارج از کشور مؤثر است.
- از آنجایی که هدف این تحقیق بررسی گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور می‌باشد و واحد تحلیل نیز بوسیله موضوع آن مشخص می‌باشد، بنابراین واحد تحلیل این پژوهش فرد (جوان) می‌باشد و روش تحقیق نیز روش پیمایشی است.

روش سنجش متغیر وابسته (گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور): روشهایی که در حال حاضر برای سنجش گرایش بکار می‌رود و به اقتضای موضوع و جامعه آماری، طیف بوگاردوس، طیف لیکرت، طیف گوتمن و طیف برش قطبین یا تلفیقی از آنها می‌باشد (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۳۳). در این میان دو طیف لیکرت و برش قطبین ابزارهای اصلی سنجش گرایش هستند (رایز، ۱۹۹۶). در این پژوهش برای سنجش گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور از طیف لیکرت شامل ۱۸ گویه، استفاده شده است.

جامعه آماری و حجم نمونه:

جامعه آماری این تحقیق شامل دانش‌آموزان پسر پایه سوم متوسطه و مراکز پیش دانشگاهی شهر بندرعباس در سال ۷۹ می‌باشد. با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه (کوکران) از بین ۴۸۸۵ نفر دانش‌آموز (۳۶۶۹ نفر در پایه سوم و ۱۲۱۶ نفر در مراکز پیش دانشگاهی) ۳۶۲ نفر بعنوان حجم نمونه تعیین گردید که با توجه به محدودیت‌های موجود نهایتاً ۲۲۸ پرسشنامه با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای و روش نمونه‌گیری تصادفی در ۵ دبیرستان و ۳ مرکز پیش دانشگاهی تکمیل و تجزیه و تحلیل بر روی اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام گرفت.

یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی پایه و رشته تحصیلی پاسخگویان

جمع	پیش دانشگاهی		سوم دبیرستان		رشته تحصیلی
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷۶	۳۰	۱۷	۳۴	۵۹	تجربی
۸۲	۲۹	۱۶	۳۸	۶۶	ریاضی و فیزیک
۷۰	۴۱	۲۳	۲۸	۴۷	ادبیات
۲۲۸	۱۰۰	۵۶	۱۰۰	۱۷۲	جمع

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود از مجموع ۷۶ نفر پاسخگو که در رشته تجربی مشغول به تحصیل بودند ۵۹ نفر در پایه سوم دبیرستان و ۱۷ نفر در مراکز پیش

دانشگاهی هستند. این ارقام برای رشته ریاضی و ادبیات به ترتیب (۱۶/۶۶) و (۲۳/۴۷) می باشد.

الف) متغیر وابسته: «گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور» همانگونه که در مبحث روش تحقیق اشاره شد برای سنجش گرایش از ۱۸ گویه که در قالب طیف لیکرت تنظیم شده بودند، استفاده شد که مجموع ۱۸ گویه نشان دهنده گرایش جوانان (دانش آموزان) به اشتغال در خارج از کشور می باشد.

جدول شماره ۲. میزان گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور (تعداد گویه: ۱۸)

گرایش	کاملاً موافق	موافق	متوسط	مخالف	کاملاً مخالف
درصد	۱۶/۴۴	۲۶/۹۶	۲۲/۵۷	۲۰/۶۴	۱۳/۳۹
جمع	۶۵/۹۷		۳۴/۰۳		

سنجش اعتبار گویه‌ها:

تاکنون مشخص شد که چند درصد از پاسخگویان گرایش موافق و چند درصد گرایش مخالف و چند درصد نیز گرایش متوسطی نسبت به اشتغال در خارج از کشور دارند. اما در اینجا این موضوع مطرح می شود که چگونه می توان به نتایج بدست آمده اعتماد کرد؟ برای پاسخ به این سؤال، سنجش اعتبار گویه‌ها ضروری است. در این تحقیق اعتبار سنجش گویه‌های مربوط به متغیر وابسته (گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور) با استفاده از روش موسوم به آلفای کرونباخ سنجیده شده است. ضریب آلفای بدست آمده (۰/۸۹) نشان می دهد که نتایج حاصل از سنجش گویه‌های مربوطه به گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور در حد بسیار بالایی قابل اعتماد می باشد.

ب) عوامل مؤثر بر گرایش:

۱- تحصیلات و درآمد والدین؛ همانطوریکه در جدول شماره (۳) ملاحظه می شود بین متغیرهای تحصیلات و درآمد والدین با گرایش پاسخگویان به اشتغال در خارج از کشور رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

جدول شماره ۳. ضرایب همبستگی بین تحصیلات و درآمد والدین باگرایش به اشتغال در خارج از کشور

متغیر	تعداد N	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی داری (Sig.)
تحصیلات پدر	۲۲۸	۰/۱۹	۰/۰۰۴
تحصیلات مادر	۲۲۸	۰/۱۵	۰/۰۲۹
درآمد پدر	۲۰۰	۰/۱۷	۰/۰۱۶
درآمد مادر	۲۰	۰/۲۲	۰/۰۱۸

۲- موفقیت تحصیلی؛ موفقیت تحصیلی که در این تحقیق همان معدل تحصیلی دانش آموز می باشد، نشان دهنده توانایی تحصیلی دانش آموز در رشته تحصیلی اش است. نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون بین موفقیت تحصیلی و گرایش به اشتغال در خارج از کشور نشان می دهد که رابطه بین دو متغیر ۰/۲۹۴- است. اما این رابطه در سطح (۰/۰۵) معنی دار نمی باشد.

جدول شماره ۴. ضرایب همبستگی بین موفقیت تحصیلی و گرایش به اشتغال در خارج از کشور

متغیر	تعداد N	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی داری (Sig.)
موفقیت تحصیلی	۲۲۸	-۰/۲۹۴	۰/۱۵

۳- محرومیت نسبی؛ یکی دیگر از عواملی که باگرایش به اشتغال در خارج از کشور ارتباط دارد، احساس محرومیت نسبی در مقایسه خود با دیگران است. در این تحقیق فرض بر این بود که میزان احساس محرومیت نسبی و گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور تأثیر دارد. نتایج آزمون همبستگی بین محرومیت نسبی به گرایش به اشتغال در خارج از کشور جدول شماره (۵) نشان می دهد که این دو متغیر رابطه مثبت و معنی داری با یکدیگر دارند و مقدار ضریب همبستگی (۰/۱۸) می باشد و در سطح (۰/۰۰۷) معنی دار است.

جدول شماره ۵. ضرایب همبستگی بین محرومیت نسبی و گرایش به اشتغال در خارج از کشور

متغیر	تعداد N	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی داری (Sig.)
محرومیت نسبی	۲۲۸	-۰/۲۹۴	۰/۱۵

۴- ارزیابی برنامه‌های تلویزیون ایران و ساعات تماشای تلویزیون‌های کشورهای عربی؛ توزیع فراوانی مربوط به متغیر ساعات تماشای برنامه‌های تلویزیونی کشورهای عربی نشان می‌دهد که در مجموع ۸۱/۱ درصد از پاسخگویان برنامه‌های تلویزیونی کشورهای عربی را در روز تماشا می‌کنند. ۶۴/۹ درصد از پاسخگویان برنامه‌های کیفیت تلویزیونی ایران را متوسط به پایین ارزیابی کرده‌اند و آنها را مناسب روحیات جوانان نمی‌دانند.

جدول شماره ۶. توزیع فراوانی ساعات تماشای برنامه‌های تلویزیون ایران و کشورهای عربی

تلویزیون کشورهای عربی		تلویزیون ایران		ساعات تماشای تلویزیون
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۸/۹	۴۳	۲/۶	۶	هیچ
۳۱/۶	۷۲	۳۱/۶	۷۲	یک ساعت
۲۵/۹	۵۹	۳۰/۷	۷۰	دو ساعت
۱۸	۴۱	۱۹/۳	۴۴	سه ساعت
۵/۷	۱۳	۱۵/۴	۳۵	چهار ساعت
-	-	۰/۴	۱	پنج ساعت
۱۰۰	۲۲۸	۱۰۰	۲۲۸	جمع

ضرایب همبستگی (r) بین متغیرهای مربوط به ارزیابی و تماشای تلویزیون با گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۷. ضرایب همبستگی بین متغیرهای مربوط به تلویزیون با گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور

متغیر	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی داری (Sig.)
ارزیابی از تلویزیون ایران	-۰/۱۷۴	۰/۰۰۹
ساعات تماشای تلویزیون ایران	-۰/۲۳۱	۰/۰۰۰
ساعات تماشای تلویزیون‌های عربی	۰/۴۱۸	۰/۰۰۰

نکته قابل ملاحظه در جدول فوق این است که هر چه یک فرد ساعات بیشتری را در روز صرف تماشای تلویزیون‌های عربی بکند گرایش او نسبت به اشتغال در خارج از کشور بیشتر می‌شود. ضریب همبستگی بین دو متغیر ساعات تماشای تلویزیون کشورهای عربی و گرایش به اشتغال در خارج از کشور (۰/۴۱۸) و سطح معنی داری آن نیز (۰/۰۰۰) می‌باشد.

۵- هنجارهای ذهنی؛ یکی دیگر از متغیرهای مستقل و مؤثر بر گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور هنجارهای ذهنی می‌باشد که خود به دو عنصر انتظارات دیگران و انگیزه برای برآورده کردن انتظارات دیگران تجزیه می‌شود. بنابراین ابتدا به بررسی عنصر انتظارات دیگران و سپس به عنصر دیگر یعنی انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران می‌پردازیم.

الف) انتظارات دیگران؛

تأثیر انتظارات دیگران بر گرایش [به اشتغال در خارج از کشور] بدان گونه است که افراد عقاید، ارزیابی و گرایش خود را تحت شرایطی با انتظارات دیگران تطبیق می‌دهند (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۱۰۵). برای سنجش این متغیر از سه گویه استفاده شده است و ضریب آلفای کرونباخ بین گویه‌ها برابر (۰/۷۴) می‌باشد.

ب) انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران؛

این عنصر نیز که از تجزیه هنجارهای ذهنی بدست آمده است، نشان دهنده این است که «انسانها تحت شرایطی ... عقاید و گرایشهای خود را با آراء و انتظارات دیگران تطبیق می‌دهند. بدین معنی که عموماً افراد متنفاً عقیده سازی می‌کنند و هنجار یعنی

یک عقیده و رفتار (گرایش) حاکم را [بوجود می آورند بطوری که بقیه افراد خواسته و ناخواسته، آگاه و ناآگاه از آن پیروی می نمایند] (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۱۱۰). به منظور سنجش این متغیر نیز از سه گویه استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که اکثر پاسخگویان (۹۴٪) مایلند کاری را انجام دهند که دیگران از آنها انتظار دارند. برای مثال اگر فرضاً پدری یا مادری انتظار داشته باشد که فرزندش برای اشتغال به خارج از کشور برود، به احتمال زیاد فرزند نیز تمایل به اشتغال در خارج از کشور خواهد داشت.

۶- رابطه بین عناصر هنجارهای ذهنی و گرایش به اشتغال در خارج از کشور؛ نتایج حاصل از آزمون همبستگی نشان می دهد که بین انتظارات دیگران و انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران با گرایش به اشتغال در خارج از کشور رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. بعبارت دیگر هر چه انتظارات دیگران از فرد بیشتر باشد، گرایش فرد به اشتغال در خارج از کشور بیشتر می شود.

جدول شماره ۸. ضرایب همبستگی بین هنجارهای ذهنی و گرایش به اشتغال در خارج از کشور

هنجارهای ذهنی	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
انتظارات دیگران	۰/۴۰۴	۰/۰۰۰
انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران	۰/۱۵۳	۰/۰۲۱

۷- میزان رابطه با دوستان و همسالان؛

نتایج نشان می دهد که متغیر میزان ارتباط با دوستان و همسالان با گرایش به اشتغال در خارج از کشور رابطه مثبت و معنی داری دارد. بعبارت دیگر هر چه میزان ارتباط فرد با دوستان بیشتر شود گرایش افراد به اشتغال در خارج از کشور بیشتر می شود. آنگونه که جدول شماره ۹ (نشان می دهد، همبستگی بین دو متغیر فوق (۰/۲) می باشد و سطح معنی داری آن نیز (۰/۰۱) می باشد.

جدول شماره ۹. ضرایب همبستگی بین ارتباط با دوستان و گرایش به اشتغال در خارج از کشور

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
ارتباط با دوستان	۲۲۸	(r)	(Sig.)
		۰/۲۰	۰/۰۱

نتایج رگرسیون چند متغیره

تا اینجا رابطه بین هر یک از متغیرها و گرایش به اشتغال در خارج از کشور مورد بررسی قرار گرفت. در تحلیل چند متغیره می‌خواهیم رابطه متغیرهای مستقل را بطور همزمان با متغیر وابسته بررسی کنیم. برای تبیین گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور در این تحقیق از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

جدول شماره ۱۰. نتایج آزمون رگرسیون چند متغیره

متغیر	B	Sig.
انتظارات دیگران	۰/۳۶۶	۰/۰۰۱
ارتباط با دوستان	۰/۱۷۳	۰/۰۰۱
ساعات تماشای تلویزیونهای عربی	۰/۲۹۴	۰/۰۰۱
انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران	۰/۱۴۱	۰/۰۱
F	۳۱/۱۳	۰/۰۰۱
R	۰/۶۴۲	-
R ²	۰/۴۱۲	-

ضریب همبستگی بین متغیرهای وارد شده در مدل (۰/۶۴۲) و $R^2 = ۰/۴۱۲$ می‌باشد. R^2 نشان می‌دهد که در مجموع متغیرهای وارد شده در مدل ۰/۴۱۲ از تغییرات گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور را تبیین می‌کنند.

+ (انتظارات دیگران $\times$ ۰/۳۶۶) = گرایش به اشتغال در خارج از کشور
 + (ساعات تماشای تلویزیونهای عربی $\times$ ۰/۲۹۴) + (میزان ارتباط با دوستان $\times$ ۰/۱۷۳)
 (انگیزه برای برآوردن انتظارات دیگران $\times$ ۰/۱۴۱).

نتیجه‌گیری

بررسی گرایش جوانان به اشتغال در کشورهای دیگر (حوزه خلیج فارس) و عوامل مؤثر بر گرایش آنان موضوع این تحقیق می‌باشد، که بطور خلاصه در اینجا به اهم نتایج این پژوهش اشاره می‌کنیم؛

- حدود ۶۶٪ از جوانان گرایششان نسبت به اشتغال در کشورهای دیگر بالاتر از حد

متوسط بود.

- هر چه جوانان تمایل بیشتری به تطبیق گرایشات خود با انتظارات دیگران داشته باشند، گرایش آنها نسبت به اشتغال در خارج از کشور بیشتر می شود.

- بین میزان ارتباط جوانان با دوستان و گرایش آنها به اشتغال در خارج از کشور رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

- جوانانی که والدین آنها تحصیلات بالاتری دارند گرایش بیشتری به اشتغال در خارج از کشور دارند.

- احساس محرومیت نسبی موجب افزایش گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور می شود.

- تماشای برنامه های تلویزیونی کشورهای عربی موجب گرایش جوانان به اشتغال در خارج از کشور می شود.

- رضایت از برنامه های تلویزیونی ایرانی موجب کاهش گرایش به اشتغال در خارج می شود.

منابع

- بجاری، سمیر (۱۳۷۲) روانشناسی از کودکی تا بلوغ، ترجمه ناهید مهابادی راد، تهران: انتشارات حافظ.
- خسروپور، یوسف (۱۳۵۳) روانشناسی بلوغ و نوجوانی، تهران: بی نا.
- دبیلو آنبورت، گوردن (۱۳۷۱) روانشناسی اجتماعی از آغاز تاکنون، ترجمه محمدتقی منش طوسی، مشهد: آستان قدس.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۸) آنومی یا آشفتگی اجتماعی، تهران: انتشارات سروش.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۲) سنجش گرایش روستائیان نسبت به جهادسازندگی، تهران: مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستائیان.
- شهبازی، اسماعیل (۱۳۷۲) توسعه و ترویج روستایی، دانشگاه تهران.
- قائمی، علی (۱۳۷۴) شناخت، هدایت و تربیت جوانان، چاپ دوم، تهران: انتشارات امیری.
- لهسایی زاده، عبدالعلی (۱۳۶۸) نظریه های مهاجرت، شیراز: انتشارات نوید.
- وحیدی پریدخت (۱۳۶۴)، مهاجرت بین المللی و پیامدهای آن، تهران: وزارت برنامه و بودجه.

Advertising theories, the theory of Reasoned Action Contents(1997)

<http://www.uts.cc.utexas.edu/~ymunoz/images/content.html>

- Otheory of Reasoned Action / theory of Planned Behavior (1999) <http://www.med.usf.edu/~kmbrown/TRA-TPB.htm>
- Pilkington, Hilary (1994) ; *Russian's youth and its culture* , Routledge, London.
- Kwony, Julia (1994) ideolog ical crisis Among chinas youths : Values and official ideology, *British journal of sociology (BJS)* , Vol 45 , No 3 , june.
- Regis, David (1990) *Self-Concept and conformity in theories of Health Education* , university of Exeter.
- Regis, David PHD. Thesis part5a2(1996) <http://www.hclios.ex.ac.uk/~dregis/phd/5a2.html>
- Studies of attitude and advertising (1997) <http://www.uts.cc.utexas.edu/~jglec/advertising.html>
- Values & attitudes & perception & attribution (1997) <http://www.sba.uconn.edu/user/tulrich/class4.html>

